

Förslag 2018 Riktlinjer för förskrivning av hjälpmedel för personer med funktionsnedsättning

Översyn av riktlinjerna för förskrivning av hjälpmedel för personer med funktionsnedsättning görs årligen med den gemensamma värdegrunden och hjälpmedelspolicyn som underlag för eventuella förslag till förändringar. Förslagen till förändringar av de riktlinjer som är gemensamma för vårdgivarna i Norrbotten tas fram av representanter från Norrbottens kommuner och Region Norrbotten i samråd med Länshjälpmedelsgruppen. Förslag till förändringar av riktlinjer som riktar sig till enbart regionens förskrivare ingår i hjälpmedelskonsulentverksamhetens uppdrag. Enligt strategin för patient och brukarmedverkan i Norrbottens län sker samverkan med handikapp- och pensionärsorganisationerna i arbetet med förslag till riktlinjeförändringar. Medverkan har skett vid tre möten under året. De synpunkter som organisationerna lämnar gällande riktlinjerna ska tydligt framgå i den fortsatta beredningen.

Handikapp- och pensionärsorganisationernas synpunkter:

Handikapp- och pensionärsorganisationerna har vid årets tre möten informerats om förslag 2018. Inga synpunkter på förslagen har inkommit.

Översikt

Förslag inför 2018 innehåller endast förtydliganden. Motivering till förtydliganden, se respektive ISO-kod.

Förtydliganden är viktiga för att förskrivaren ska kunna göra en individuell behovsbedömning i samverkan med patienten. Tydliga riktlinjer är också viktigt så att ändamålsenliga produkter upphandlas.

Den svenska standarden SS-EN ISO 9999:2016, Hjälpmedel för personer med funktionsnedsättning – klassificering och terminologi, har nyligen uppdateras med svensk översättning. Justeringar av ISO-koderna i de för Region Norrbotten och Norrbottens kommuner gemensamma ”Riktlinjer för förskrivning av hjälpmedel för personer med funktionsnedsättning” kommer att göras 2018.

Markeringar är gjorda nedan med * för förändringar jämfört med tidigare versioner i de förslag som är framtagna. Genomgång och justering kommer att göras även för övriga ISO-koder i riktlinjerna.

Ändringar/Förtydligande per ISO-kod

ISO-kod	Norrbottens kommuner	Region Norrbotten	Ändring	Förtydligande
Generella riktlinjer	X	X		X
040312 Respiratorer*		X		X
040321 Slemsugar		X		X
040606 ..kompressionsstrumpor..*	X	X		X
044803 Tränings- och ergometercy....*	X	X		X
044808 Ståbarrar och ståstöd*	X	X		X
0603 Spinala ortoser och huvudortoser*	X	X		X

ISO-kod	Norrbottens kommuner	Region Norrbotten	Ändring	Förtydligande
060406 Hjälpmedel vid bråckbehandling*		X		X
060603 Fingerortoser	X	X		X
060612 Hand- handledsortoser	X	X		X
060615 Armbågsortoser	X	X		X
060621 Skulderortoser	X	X		X
061206 Fotledsortoser	X	X		X
061209 Knäortoser	X	X		X
063304 Ortopediska skor...*		X		X
122203 Manuella rullstolar*	X	X		X
122303 Eldrivna rullstolar. man.styrn.*	X	X		X
122306 Eldrivna rullstolar. mot.styrn.*	X	X		X
122312 Eldrivna vårdarman. rullstolar*	X	X		X
122409 Drivaggregat för man. rullstol*	X	X		X
181003 Ryggstöd*	X	X		X
181210 Sängar..., elektriskt reglerbara*	X	X		X
181227 Sänggrindar...*	X	X		X
220318 Förstorande videosystem		X		X
220609 Hörglasögon		X		X
220621 Hörapparater som används...		X		X
221803 Utrustning för att spela in...*	X	X		X
221818 Slutna TV-system		X		X
221827 IR-system för ljudinformation*		X		X
221839 Tillbehör till ljud...		X		X
222109 Samtalsapparater*	X	X		X
222112 Programvara för närkommun..	X	X		X
222403 Telefoner för fasta nätet*	X	X		X
222409 Texttelefoner*		X		X
222424 Programvara för telekomm...*		X		X
222490 Totalkonversationsenheter*		X		X
222709 Indikatorer med mek. signaler*		X		X
222715 Almanackor, kalendrar och...*	X	X		X
223021 Läsmaskiner		X		X
223303 Stationära datorer	X	X		X

ISO-kod	Norrbottnens kommuner	Region Norrbotten	Ändring	Förtydligande
223306 Bärbara datorer och hand-...	X	X		X
223905 Taktila displayer*		X		X
223906 Skrivare		X		X
241303 Fjärrstyrssystem*	X	X		X

Understruken text = Ny text

~~Överstruken text~~ = Text strykes

Generella riktlinjer för förskrivare

Personer som flyttar inom länet

Då en person flyttar inom länet tar han/hon med sig sina hjälpmedel. Personen ansvarar själv för flytt av hjälpmedel, speciella rutiner gäller för fast monterade hjälpmedel. Kontakta hjälpmedelskonsulent för information. Hjälpmedelsanvändaren ska kontakta sin förskrivare och meddela den förestående flyttningen. Förskrivaren överrapporterar de aktuella hjälpmedlen och uppföljningsansvaret till den nya förskrivaren. Betalningsansvaret flyttas över till mottagande enhet.

Hjälpmedelsanvändare som är bosatt i Norrbotten och besöker annan ort inom länet

Huvudprincipen är att personen tar med sig sina hjälpmedel vid besök inom länet. Är detta inte möjligt ska hjälpmedelsanvändaren i god tid innan resan kontakta sin förskrivare som undersöker möjligheten att använda sig av en enklare/alternativ lösning. låna hjälpmedel på besöksorten.

Förskrivaren ska kontakta hjälpmedelskonsulent inom ~~NLL~~ Region Norrbotten för rådgivning.

Hjälpmedelsanvändare som är bosatt i Norrbotten och besöker annat län

Huvudprincipen är att personen tar med sina hjälpmedel vid besök i annat län. Är detta inte möjligt ska hjälpmedelsanvändaren i god tid innan resan kontakta sin förskrivare på hemorten som undersöker möjligheten att använda sig av en enklare/alternativ lösning. låna hjälpmedel på besöksorten.

Förskrivaren ska kontakta hjälpmedelskonsulent inom ~~NLL~~ Region Norrbotten för rådgivning.

Hjälpmedelsanvändare som är bosatt i kommunernas särskilda boendeformer och besöker närstående

Patient som bor i kommunernas särskilda boendeformer och besöker närstående ska precis som övriga bosatta i länet ta med sig sina hjälpmedel vid besök. Är inte det möjligt ska patienten i god tid innan besöket kontakta sin förskrivare som undersöker möjligheten att använda sig av en enklare/alternativ lösning. låna hjälpmedel på besöksorten. Vid behov kan förskrivaren kontakta hjälpmedelskonsulent för rådgivning.

Dubbelutrustning av hjälpmedel som fyller samma funktion kan endast förskrivas i undantagsfall. Särskilda omständigheter behandlas i Länshjälpmedelsgruppen.

Motivering: Ingen ändring, endast förtydligande för förskrivare.
--

04 03 12 Respiratorer

Apparater för att hjälpa en person med andningssvårigheter att andas genom näsan, munnen eller genom ett framopererat hål i luftstrupen (trakeostomi)-en trakeostomi i luftstrupen. Här ingår t.ex. ventilatorer och respiratorer som filtrerar och/eller renar inandningsluften, Continuous Positive Airway Pressure (CPAP) och Bilevel Positive Airway Pressure (BiPAP).

Egenavgift

LandstingetRegion Norrbotten:

Ingen egenavgift tas ut av barn och ungdomar under 20 år och patienter i palliativ vård.

En egenavgift på 500 kr/st tas ut vid behandling av symtomgivande sömnapné från och med 1 januari 2011.

En provbehandling på en månad görs innan egenavgift tas ut.

Förskrivningsrätt

Läkare i lungmedicin

Förskrivningsrätten avser överläkare vid Medicinsk Lungmottagning, Sunderby sjukhus.

Kriterier för förskrivning

Respiratorer förskrivs till patient med stora problem* av b440 andningsfunktioner* d.v.s. allvarlig andningssvikt av typ respiratorisk insufficiens med underventilering (koldioxidansamling) som dominerande problem.

~~Hostmaskiner förskrivs till patient med speciella neuromuskulära sjukdomar som medför stora problem* vid b4501 transport av slem i luftvägarna* d.v.s. nedsatt hostförmåga.~~

CPAP och Bilevel förskrivs till personer med stora problem* av b440 andningsfunktioner* d.v.s. symtomgivande sömnapné och/eller underventilering.

CPAP och Bilevel apparat förskrivs komplett med förbruknings-material t.ex. mask. Förnyad förskrivning av förbrukningsmaterial kan ske efter individuell behovsbedömning.

Hjälpmiddel mot snarkning:

Förbrukningsmaterial t.ex. mask, kan förnyas tidigast efter ett år.

Eget ansvar

Önskar personen hjälpmedel/förbrukningsmaterial mot snarkning utan att kriterierna för förskrivning är uppfyllda ska personen hänvisas till öppna marknaden.

Motivering: Ingen ändring. Hostmaskiner flyttas till rätt ISO-kod 040321 Slemsugar.
---

04 03 21 Slemsugar

Utrustning för att suga sekret och/eller slem ut ur lungorna.

Egenavgift

Ingen egenavgift

Förskrivningsrätt

Läkare i lung-, invärtes-, barnmedicin eller ÖNH-sjukdomar eller läkare inom neurologi.

Kriterier för förskrivning

Slemsugar kan förskrivas till patient med svår* funktionsnedsättning av b445 andningsmuskelfunktioner* och/eller b450 övriga andningsfunktioner*.

Hostmaskiner förskrivs till patient med speciella neuromuskulära sjukdomar som medför stora problem* vid b4501 transport av slem i luftvägarna* d.v.s. nedsatt hostförmåga.

Motivering: Ingen ändring. Flyttat från 040312 Respiratorer.
--

04 06 06 Stödstrumpor och kompressionsstrumpor för armar och ben och andra delar av kroppen

Kläder som ger ett gradvis ökande tryck mot kroppen för att bota eller förhindra ödem efter operationer och sår av åderbråck. Här ingår t.ex. tubliknande elastiska bandage och strumpor för armar och ben för att reducera eller förhindra svullnad orsakad av cirkulationsstörningar.

Egenavgift

Ingen egenavgift

Förskrivningsrätt

Förskrivningsrätten avser förskrivning av kompressionsstrumpor/handskar till patienter med svår* funktionsnedsättning av:

- b4352 lymfkärlsfunktion* och/eller,
- b4353 lymfkörtelsfunktion* d.v.s. lymfödem och/eller,
- b410-429 funktioner i hjärt-kärlsystemet* d.v.s. venösa eller arteriella ödem oberoende av diagnos.

Landstinget Region Norrbotten:

Leg. hälso- och sjukvårdspersonal (inom sjukhusvård nivå 3) med lymfterapeututbildning.

Förskrivning av kompressionsstrumpor/handskar vid:

- lymfödem
- förskrivning av måttbeställda kompressionsstrumpor/handskar vid venösa eller arteriella ödem

Landstinget och kommunerna Region Norrbotten och Norrbottens kommuner:

Leg. hälso- och sjukvårdspersonal med erfarenhet/utbildning inom området.

Förskrivning av kompressionsstrumpa/handskar klass II i standardstorlekar vid

- venösa eller arteriella ödem

Kriterier för förskrivning

Landstinget Region Norrbotten:

Förskrivning av kompressionsstrumpor/handskar ska ske enligt landstingets "Handläggning och behandling av ödem".

Landstinget och kommunerna Region Norrbotten och Norrbottens kommuner:

Kompressionsstrumpor/handskar kan endast förskrivas som hjälpmedel vid varaktigt behov av kompressionsbehandling.

Patientens individuella behov avgör när ny förskrivning ska ske.

Gränsdragning kommun-landsting avtal 2013: Hälsocentral i första hand

Eget ansvar

Stödstrumpor/handskar kompressionsklass I är eget ansvar.

Motivering: Ingen ändring. Förtydligande. Förskrivning ska ske efter individuell behovsbedömning.
---

04 48 03 Tränings och ergometercyklar

Stationära cyklar för fysisk träning.

Egenavgift

Ingen egenavgift

Särskild förskrivning

Ja, för avancerad eldriven träningscykel (t.ex. Motomed/Theratrainer)

Förskrivningsrätt

Förskrivningsrätten avser manuell armtränare/bentränare/manuped för aktiv träning eller eldriven träningscykel för aktiv/passiv träning.

Sjukgymnast/Fysioterapeut

Kriterier för förskrivning

Träningscykel kan förskrivas till patient med måttlig* eller svår* funktionsnedsättning som medför behov av daglig träning för att förbättra, upprätthålla och/eller motverka försämring av

- b 730 muskelkraftsfunktioner*, dvs. muskelstyrka, och/eller
- b 735 muskeltonusfunktioner* ex spasticitet och/eller
- b7101 rörlighet i flera leder* och/eller
- b455 funktioner relaterade till tolerans för fysiskt arbete* ex kondition

~~Vid förskrivning av träningscykel ska enklaste alternativet provas först. Patienten ska vara motiverad att använda hjälpmedlet dagligen utifrån överenskommelse med förskrivaren.~~

~~Avancerad eldriven träningscykel kan förskrivas till personer med svår* funktionsnedsättning och att denna träningsform är den enda möjligheten att få delaktighet i träningen.~~

~~Vid bedömt behov av avancerad eldriven träningscykel kontaktas hjälpmedelskonsulent.~~

~~Avancerad eldriven träningscykel kan förskrivas för en tidsbegränsad period på 4 månader.~~

Vid förskrivning av träningscykel ska enklaste alternativet provas först. Patienten ska vara motiverad att använda hjälpmedlet frekvent och regelbundet. Hjälpmedlet ska kunna användas av patienten själv eller med hjälp av någon annan enligt överenskommelse med förskrivaren.

Avancerad eldriven träningscykel kan förskrivas till personer med svår* funktionsnedsättning där behovet av daglig träning är långvarigt och allmäntillståndet är nedsatt och gör att man inte kan åka till allmänna träningslokaler.

Denna träningsform bedöms vara den enda möjligheten att få delaktighet i träningen.

Vid bedömt behov av avancerad eldriven träningscykel kontaktas hjälpmedelskonsulent.

Avancerad eldriven träningscykel kan förskrivas för en tidsbegränsad period med obligatorisk uppföljning efter 3 månader ev. förlängning av träningsperioden utifrån måluppfyllelse och nytta med träningsperioden.

Gränsdragning kommun-landsting avtal 2013: Hembesök rekommenderas

Motivering: Förtydligande. Förstärkt krav på uppföljning.
---

04 48 08 053603 Ståbarrar och ståstöd

Stationär utrustning som ger stöd till en person för att hålla en upprätt position.

Egenavgift

Ingen egenavgift

Särskild förskrivning

Ja, för avancerat ståstöd.

Förskrivningsrätt

Förskrivningsrätten avser ståstöd.

Sjukgymnast/Fysioterapeut

Kriterier för förskrivning

Ståstöd kan förskrivas för ståträning till patient med måttlig/svår* funktionsnedsättning för d4104 att stå* och/eller d4154 att bibehålla stående ställning* när enklare ståhjälpmedel inte uppfyller behovet.

Vid förskrivning av ståstöd ska enklare alternativ provas först. Patienten ska vara motiverad att använda hjälpmedlet regelbundet utifrån överenskommelse med förskrivaren.

Avancerat ståstöd kan förskrivas till personer med svår* funktionsnedsättning och där behovet finns av ett stabilt och kroppsnära stöd under hela upprensingsfasen.

Vid bedömt behov av avancerat ståstöd kontaktas hjälpmedelskonsulent.

Avancerat ståstöd kan förskrivas för en tidsbegränsad period med obligatorisk uppföljning efter 3 månader ev. förlängning utifrån måloppfyllelse och nytta med hjälpmedlet.

Ordinärt boende: Behovet att stå ska vara regelbundet, minst ~~en gång om dagen~~ minst 3-4 ggr/v.

Särskilt boende: Enligt lokal tillämpning/rutin i respektive kommun.

Gränsdragning kommun - landsting avtal 2013: Hembesök krävs

Motivering: Ingen ändring. Förtydligande gällande avancerat ståstöd. Förstärkt krav på uppföljning.
---

06 03 Spinala ortoser och huvudortoser

Ortoser som är utformade för att ändra ryggradens och huvudets strukturella och funktionella egenskaper. Ortoser som är utformade för att ändra de strukturella och funktionella egenskaperna hos ryggradens och huvudets neuromuskuloskeletala system. Hjälpmedlet kan vara individuellt tillverkat för att uppfylla den enskilde brukarens användarens behov eller prefabricerat för att motsvara en speciell uppsättning funktionella krav. De prefabricerade hjälpmedlen kan vara justerbara för att kunna anpassas till en enskild brukare användare eller de kan vara färdiga för omedelbart bruk så att justering inte är möjlig eller så att ingen justering behövs för någon brukareanvändare.

Egenavgift

Landstinget Region Norrbotten: Ortoser som förskrivs som hjälpmedel är belagda med egenavgift. Maximal avgift per år är 750 kr se Avgiftshandboken.

Ingen egenavgift tas ut av barn och ungdomar under 20 år.

Kommunerna: Se respektive kommuns regelverk för avgifter

Förskrivningsrätt

Ortopedingenjör/ortopedtekniker efter remiss från behandlande läkare.

Mjuka ryggortoser: sjukgymnast/fysioterapeut

Kriterier för förskrivning

Spinala ortoser kan förskrivs vid kronisk sjukdom och varaktigt behov av ortos. Max två st/år kan förskrivs. Mjuka ryggortoser kan endast förskrivs som en del i en behandlingsplan. Patienter med diffusa symtom som t.ex. rygginsufficiens eller lumbago chronica, bör i första hand remitteras till sjukgymnast/fysioterapeut.

Formgjuten sits

Innan förskrivning av formgjuten sits ska en bedömning vara gjord av landstingets Region Norrbottens sitteam.

- Formgjuten sits kan förskrivs till patient med svår funktionsnedsättning* med sittproblematik och behov av ett individanpassat sittande.
- Förskrivning av formgjuten sits kan göras när andra hjälpmedel inte kan tillgodose behovet av sittande i rullstol, arbetsstol eller hygienstol.
- Översyn av behovet i kombination med förskrivna hjälpmedel ska göras.
- Formgjuten sits kan förskrivs för behov i olika aktiviteter t.ex. förflyttning och hygien.

Gränsdragning kommun - landsting avtal 2013: Hälsocentral i första hand

Eget ansvar

~~Ortoser vid tillfälliga besvär, vissa enklare ortoser t.ex. mjuka halskragar och ortoser som endast syftar till att möjliggöra/underlätta fritids- och motionsaktiviteter samt idrott är eget ansvar.~~

Ortoser vid tillfälliga besvär, vissa enklare ortoser t.ex mjuka halskragar är eget ansvar. Ortoser som endast syftar till att möjliggöra/underlätta fritids-, motionsaktiviteter och idrott är eget ansvar.

Motivering: Förtydligande. Ingen ändring.
---

06 04 06 Hjälpmedel vid bråckbehandling

Hjälpmedel för att stödja och hålla bråck på plats. Här ingår t.ex. bråckband och bråckgördlar.

Egenavgift

Landstinget: Region Norrbotten: Ortoser som förskrivs som hjälpmedel är belagda med egenavgift se Avgiftshandboken. Ingen egenavgift tas ut av barn och ungdomar under 20 år.

Kommunerna: Se respektive kommuns regelverk för avgifter

Förskrivningsrätt

Läkare i kirurgi, Läkare i allmänmedicin med erfarenhet av bråckbehandling. Sjukgymnast/Fysioterapeut har endast förskrivningsrätt vid förnyad förskrivning av standardprodukt när behovet av bråckband/bråckgördel är oförändrat.

Kriterier för förskrivning

Bråckbandage kan förskrivas när operativ behandling inte är möjlig eller då operationen inte gett tillräcklig effekt.

Gränsdragning kommun – landsting avtal 2013: Hälsocentral i första hand

Motivering: Ingen ändring. Förtydligande.

06 06 03 Fingerortoser

Egenavgift

Landstinget Region Norrbotten: Ortoser som förskrivas som hjälpmedel är belagda med egenavgift. Maximal avgift per år är 750 kr se Avgiftshandboken. Ingen egenavgift tas ut av barn och ungdomar under 20 år.

Kommunerna: Se respektive kommuns regelverk för avgifter

Förskrivningsrätt

Arbeterapeut, sjukgymnast/fysioterapeut

~~Ortopedingenjör/ortopedtekniker efter remiss från behandlande läkare.~~

Kriterier för förskrivning

Ortoser inom denna produktgrupp kan förskrivas vid kronisk sjukdom och varaktigt behov. Ortos kan förskrivas för smärtlindring och för att kompensera eller korrigera en nedsatt eller förlorad funktion i armen/handen för att möjliggöra aktiviteter i det dagliga livet.

Gränsdragning kommun - landsting avtal 2013: Hälsocentral i första hand

Eget ansvar

~~Ortoser vid tillfälliga besvär och vissa enklare ortoser t.ex. epicondylitbandage samt ortoser som endast syftar till att möjliggöra/underlätta fritids- och motionsaktiviteter samt idrott är eget ansvar.~~

Ortoser vid tillfälliga besvär och vissa enklare ortoser är eget ansvar. Ortoser som endast syftar till att möjliggöra/underlätta fritids-, motionsaktiviteter och idrott är eget ansvar.

Motivering: Förtydligande. Fingerortoser förskrivas inte av ortopedingenjör/ortopedtekniker. Ingen ändring.

06 06 12 Hand- handledsortoser Handledshandortoser

Egenavgift

Landstinget Region Norrbotten: Ortoser som förskrivas som hjälpmedel är belagda med egenavgift. Maximal avgift per år är 750 kr se

Avgiftshandboken. Ingen egenavgift tas ut av barn och ungdomar under 20 år.

Kommunerna: Se respektive kommuns regelverk för avgifter

Förskrivningsrätt

Arbetsterapeut, sjukgymnast/fysioterapeut

Ortopedingenjör/ortopedtekniker efter remiss från behandlande läkare.

Kriterier för förskrivning

Ortoser inom denna produktgrupp kan förskrivas vid kronisk sjukdom och varaktigt behov. Ortos kan förskrivas för smärtlindring och för att kompensera eller korrigera en nedsatt eller förlorad funktion i armen/handen för att möjliggöra aktiviteter i det dagliga livet.

Gränsdragning kommun - landsting avtal 2013: Hälsocentral i första hand

Eget ansvar

~~Ortoser vid tillfälliga besvär och vissa enklare ortoser t.ex. epicondylitbandage samt ortoser som endast syftar till att möjliggöra/underlätta fritids- och motionsaktiviteter samt idrott är eget ansvar.~~

Ortoser vid tillfälliga besvär och vissa enklare ortoser är eget ansvar. Ortoser som endast syftar till att möjliggöra/underlätta fritids-, motionsaktiviteter och idrott är eget ansvar.

Motivering: Förtydligande.
----

06 06 15 Armbågsortoser

Egenavgift

Landstinget Region Norrbotten: Ortoser som förskrivas som hjälpmedel är belagda med egenavgift. Maximal avgift per år är 750 kr se Avgiftshandboken. Ingen egenavgift tas ut av barn och ungdomar under 20 år.

Kommunerna: Se respektive kommuns regelverk för avgifter

Förskrivningsrätt

Arbetsterapeut, sjukgymnast/fysioterapeut

Ortopedingenjör/ortopedtekniker efter remiss från behandlande läkare.

Kriterier för förskrivning

Ortoser inom denna produktgrupp kan förskrivas vid kronisk sjukdom och varaktigt behov.

Gränsdragning kommun - landsting avtal 2013: Hälsocentral i första hand

Eget ansvar

Ortoser vid tillfälliga besvär och vissa enklare ortoser t.ex. epicondylitbandage är eget ansvar. ~~samt ortoser~~ Ortoser som endast syftar till att möjliggöra/underlätta fritids- och motionsaktiviteter samt idrott är eget ansvar.

Motivering: Förtydligande.
----

06 06 21 Skulderortoser

Egenavgift

Landstinget Region Norrbotten: Ortoser som förskrivs som hjälpmedel är belagda med egenavgift. Maximal avgift per år är 750 kr se Avgiftshandboken. Ingen egenavgift tas ut av barn och ungdomar under 20 år.

Kommunerna: Se respektive kommuns regelverk för avgifter

Förskrivningsrätt

Arbetssterapeut, sjukgymnast/fysioterapeut

Ortopedingenjör/ortopedtekniker efter remiss från behandlande läkare.

Kriterier för förskrivning

Ortoser inom denna produktgrupp kan förskrivas vid kronisk sjukdom och varaktigt behov. Ortos kan förskrivas för smärtlindring och för att kompensera eller korrigera en nedsatt eller förlorad funktion i skuldran och att möjliggöra aktiviteter i det dagliga livet.

Gränsdragning kommun - landsting avtal 2013: Hälsocentral i första hand

Eget ansvar

~~Ortoser vid tillfälliga besvär och vissa enklare ortoser t.ex. epicondylitbandage samt ortoser som endast syftar till att möjliggöra/underlätta fritids- och motionsaktiviteter samt idrott är eget ansvar.~~

Ortoser vid tillfälliga besvär och vissa enklare ortoser är eget ansvar. Ortoser som endast syftar till att möjliggöra/underlätta fritids-, motionsaktiviteter och idrott är eget ansvar.

Motivering: Förtydligande.
----

06 12 06 Fotledsortoser Fotleds-fotortoser

Ortoser som omfattar fotleden och hela eller delar av foten.

Egenavgift

Landstinget Region Norrbotten: Ortoser som förskrivs som hjälpmedel är belagda med egenavgift. Maximal avgift per år är 750 kr se Avgiftshandboken. Ingen egenavgift tas ut av barn och ungdomar under 20 år.

Kommunerna: Se respektive kommuns regelverk för avgifter

Förskrivningsrätt

Ortopedingenjör/ortopedtekniker efter remiss från behandlande läkare.

Sjukgymnast/Fysioterapeut endast för ~~elastisk fotledsortos och enkel dorsalskena~~/ortos vid droppfot.

Kriterier för förskrivning

Fotledsortos och dorsalskena kan förskrivas till patient med neurologisk funktionsnedsättning och/eller varaktigt behov av ortos.

Gränsdragning kommun - landsting avtal 2013: Hälsocentral i första hand

Eget ansvar

Ortoser vid tillfälliga besvär och vissa enklare ortoser t.ex. fotledsbandage/elastiska fotledsortoser är eget ansvar. ~~samt ortoser~~ Ortoser som syftar till att möjliggöra/underlätta fritids-, motionsaktiviteter och idrott är eget ansvar.

Motivering: Förtydligande.

06 12 09 Knäortoser

Ortoser som omfattar knäleden.

Egenavgift

~~Landstinget~~**Region Norrbotten:** Ortoser som förskrivs som hjälpmedel är belagda med egenavgift. Maximal avgift per år är 750 kr se Avgiftshandboken. Ingen egenavgift tas ut av barn och ungdomar under 20 år.

Kommunerna: Se respektive kommuns regelverk för avgifter

Förskrivningsrätt

Ortopedingenjör/ortopedtekniker efter remiss från behandlande läkare.

~~Sjukgymnast/Fysioterapeut endast för elastisk knäortos.~~

Kriterier för förskrivning

Knäortoser kan endast förskrivas vid kronisk sjukdom och varaktigt behov där stor* instabilitet kvarstår efter träning och/eller när svår* felställning/instabilitet kan påverkas med ortos.

Vid ligamentär skada i knä, bör patienten i första hand hänvisas till sjukgymnast/fysioterapeut för att träna upp sin muskulära styrka om det är möjligt.

Gränsdragning kommun - landsting avtal 2013: Hälsocentral i första hand

Eget ansvar

~~Vid tillfälliga besvär och vissa enklare ortoser samt ortoser som endast syftar till att möjliggöra/underlätta fritids-, motionsaktiviteter och idrott är eget ansvar.~~

Ortoser vid tillfälliga besvär och mjuka ortoser som inte kräver individuell anpassning är eget ansvar. Ortoser som endast syftar till att möjliggöra/underlätta fritids-, motionsaktiviteter och idrott är eget ansvar.

Motivering: Förtydligande. Enligt kriterierna för förskrivning krävs stabilare ortos som förskrivs av ortopedingenjör/ortopedtekniker.

~~06 33 04 Ortopediska skor för att förhindra missbildning~~

~~Här ingår t.ex. skor med stort lästdjup, mjukt foder och lång snörning.~~

061203 Fotortoser

Ortoser som omfattar hela eller delar av foten.

Här ingår t.ex. ortopediska skor, inlägg och insatser till skor, kuddar, hålfotsstöd, häldynor, hälskydd och ortopediska inlägg.

Egenavgift

Ortopediska skor är belagda med egenavgift per par skor.

Vuxna 800 kr, barn och ungdomar under 20 år 500 kr

Anpassning av patientens egen standardsko betalas enligt egenavgift ortoser.

Se Avgiftshandboken

Förskrivningsrätt

Förskrivningsrätten avser anpassning av patientens egen standardsko eller förskrivning av bekvämsko/specialtillverkad sko.

Ortopedingenjör/ortopedtekniker efter remiss från behandlande läkare.

Kriterier för förskrivning

Förskrivning av ortopedisk sko innebär att enklast möjliga lösning som uppfyller behovet utprovas.

Det innebär:

1. att i första hand görs anpassning av patientens egen standardsko (t.ex. skoförhöjning, utlästning),
2. därefter utprovas bekvämsko
3. och sist specialtillverkad sko

För vuxna kan två par skor per år, samt för barn tre par skor per år förskrivas. Ytterligare par kan förskrivas av medicinska skäl, på grund av onormal skoförslitning föranledd av funktionsnedsättningen, eller till barn och ungdomar under 18 år vid förändrad skostorlek.

För anpassning av standardskor gäller anpassning av två par skor per år för vuxna samt anpassning av tre par skor per år för barn.

Skillnad i fotstorlek: För barn och ungdomar till och med 19 år med funktionsnedsättning som innebär skillnad i fotstorlek på minst två skonummer kan landstinget bekosta det ena skoparet max 500 kr.

Detta gäller skor inköpta i öppna handeln samt max tre par skor per år.

Ortopediska skor kan endast förskrivas till personer med svår* funktionsnedsättning av:

- b280 smärtförmimmelse*,
- b415 blodkärlsfunktioner*,
- b710 funktioner för rörlighet i leder*,
- b 735 muskeltonusfunktioner* och,
- fotdeformitet, risk för fotdeformitet eller,
- vid benlängdsskillnad som kräver klack/skoförhöjning på minst 15 mm eller mer.

OBS! Mätning av benlängdsskillnad ska göras med patienten stående.

som t.ex.:

- diabetes mellitus med komplikation:

clavusbildning med sårhot, mikroangiopathirelaterade besvär, känselrubbnings osv.

- inflammatorisk ledsjukdom med fotdeformitet och besvär relaterad till grundsjukdomen.

- neurologisk sjukdom med fotdeformitet och besvär och/eller medfödd deformitet med besvär.
- grav pes planovalgus med clavusbildningar och besvär.
- barn med fotdeformitet eller sjukdom/skada som medför funktionella svårigheter att stå/gå.
- status post fot/fotledsfraktur med felställning och besvär.

Eget ansvar

Vid anpassning av standardsko står personen själv för inköpskostnaden av skon och anpassningen betalas enligt egenavgift ortoser.

Anpassning av skor vid tillfälligt behov och/eller lätt* eller måttlig* funktionsnedsättning är eget ansvar.

t.ex.:

Personer med välreglerad, tablett- eller kostbehandlad diabetes mellitus med vanlig framfotsinsufficiens utan neuropathi kan inte få ortopediska skor förskrivna.

Personer med framfotsinsufficiens, d.v.s. nedtrampat främre fotvalv utan påtaglig felställning kan inte få ortopediska skor förskrivna.

Motivering: Förtydligande. Ingen ändring.

På grund av den nya versionen av ISO 9999 kommer texten att justeras för att passa både nuvarande fotortoser och ortopediska skor till den sammanslagna ISO-koden Fotortoser.

12 22 03 Manuella tvåhjulsdrivna rullstolar

Egenavgift

Ingen egenavgift

Särskild förskrivning

Ja, för rullstol med uppresningsfunktion

Ja, för ~~Freewheel eller motsvarande produkt~~

Förskrivningsrätt

Arbetssterapeut

Kriterier för förskrivning

Förskrivning kan ske för d465 att förflytta sig med hjälp av utrustning* d.v.s. rullstol när andra förflyttningssätt inte är tillräckliga och för d4153 att bibehålla sittande ställning*.

Den enklaste modellen av rullstol som tillgodoser förflyttningsbehovet och behovet av sittkomfort förskrivs i första hand. Förskrivning av mer än en manuell rullstol för samma funktion kan endast göras när andra alternativ till förflyttning i den dagliga livsföringen inte finns.

För rullstol med uppresningsfunktion ska målsättningen vara att underlätta i dagliga livets aktiviteter. Rullstolen ska ge patienten ökad självständighet. Behovet av d4104 att stå* ska vara regelbundet, flera gånger per dag.

Rullstol med uppresningsfunktion kan inte förskrivas för enbart ståträning.

Freewheel eller motsvarande produkt kan förskrivas som tillbehör till förskriven rullstol för att underlätta förflyttning utomhus. Individuell behovsbedömning med översyn av patientens förflyttningsmöjligheter utomhus ska göras.

Gränsdragning kommun-landsting avtal 2013: Hembesök rekommenderas

Motivering: Förenklad rutin.

12 23 03 Eldrivna rullstolar med manuell direktstyrning

Egenavgift

Ingen egenavgift

Särskild förskrivning

Ja, vid ny förskrivning.

Nej, vid byte.

Vid byte av elrullstol ska kontakt tas med hjälpmedelskonsulent.

Landstinget: Ja, både vid ny förskrivning och vid byte.

Kommunerna: Ja, vid ny förskrivning. Rekommenderas vid byte.

Förskrivningsrätt

Arbets terapeut i samråd med läkare.

Kriterier för förskrivning

Eldriven rullstol kan förskrivas vid stor* eller total* nedsatt d450 förmåga att gå* och behov finns av d465 att förflytta sig med hjälp av utrustning* för d460 att röra sig omkring på olika platser* när andra förflyttningssätt enligt nedanstående kriterier inte är tillräckliga för förflyttning i den dagliga livsföringen.

Kriterier:

- behovet av förflyttning ska inte kunna tillgodoses av andra förflyttningshjälpmedel såsom manuell rullstol, rollator, käppar o dyl.
- vid förskrivning av elrullstol för utomhusanvändning ska andra förflyttningssätt i den dagliga livsföringen, t.ex. cykel, buss, bil eller färdtjänst tas i beaktande
- elrullstol för inomhusanvändning kan förskrivas när andra förflyttningshjälpmedel inte tillgodoser behovet
- behovet att förflytta sig med elrullstol ska vara frekvent (flera gånger i veckan) och regelbundet
- patienten ska själv kunna framföra elrullstolen utan fara för sig själv eller annan

Läkare ska bedöma om medicinska hinder föreligger för att framföra elrullstol på ett säkert sätt t.ex. syn, kognition, psykisk hälsa, missbruk.

- förvaringsutrymme för elrullstolen ska vara lättillgängligt utrymmet ska ha eluttag, vara torrt samt ha sådan temperatur att det aldrig blir minusgrader
- den enklaste modellen av elrullstol som tillgodoser förflyttningssättet och sittkomfort förskrivas i första hand

Byte av elrullstol kan ske då elrullstolen blivit utsliten, brukaren vuxit ur den eller då behoven förändrats.

Gränsdragning kommun-landsting avtal 2013: Hembesök krävs.

Eget ansvar

Eldriven rullstol som enbart ska användas för rekreation eller i fritidsaktiviteter, till idrottsutövning är eget ansvar.

Övrigt

Hjälpmiddel på arbetsplatsen regleras av annat regelverk.

Motivering: Förenklad rutin.

12 23 06 Eldrivna rullstolar med motoriserad elektronisk styrning

Egenavgift

Ingen egenavgift

Särskild förskrivning

Ja, vid ny förskrivning.

Nej, vid byte.

Vid byte av elrullstol ska kontakt tas med hjälpmedelskonsulent.

~~**Landstinget:** Ja, både vid ny förskrivning och vid byte.~~

~~**Kommunerna:** Ja, vid ny förskrivning. Rekommenderas vid byte.~~

Förskrivningsrätt

Arbetsterapeut i samråd med läkare.

Kriterier för förskrivning

Eldriven rullstol kan förskrivas vid stor* eller total* nedsatt d450 förmåga att gå* och behov finns av d465 att förflytta sig med hjälp av utrustning* för d460 att röra sig omkring på olika platser* när andra förflyttningssätt enligt nedanstående kriterier inte är tillräckliga för förflyttning i den dagliga livsföringen.

Kriterier:

- behovet av förflyttning ska inte kunna tillgodoses av andra förflyttningshjälpmiddel såsom manuell rullstol, rollator, käppar o dyl.
- vid förskrivning av elrullstol för utomhusanvändning ska andra förflyttningssätt i den dagliga livsföringen, t.ex. cykel, buss, bil eller färdtjänst tas i beaktande
- elrullstol för inomhusanvändning kan förskrivas när andra förflyttningshjälpmiddel inte tillgodoser behovet
- behovet att förflytta sig med elrullstol ska vara frekvent (flera gånger i veckan) och regelbundet
- patienten ska själv kunna framföra elrullstolen utan fara för sig själv eller annan

Läkare ska bedöma om medicinska hinder föreligger för att framföra elrullstol på ett säkert sätt t.ex. syn, kognition, psykisk hälsa, missbruk.

- förvaringsutrymme för elrullstolen ska vara lättillgängligt utrymme ska ha eluttag, vara torrt samt ha sådan temperatur att det aldrig blir minusgrader
- den enklaste modellen av elrullstol som tillgodoser förflyttningsbehovet och sittkomfort förskrivs i första hand

Elrullstol med upprensningfunktion

För elrullstol med upprensingsfunktion ska målsättningen vara att underlätta i dagliga livets aktiviteter. Rullstolen ska ge patienten ökad självständighet. Behovet av d4104 att stå* ska vara regelbundet, flera gånger per dag. Elrullstol med upprensingsfunktion kan inte förskrivas för enbart ståträning. Byte av elrullstol kan ske då elrullstolen blivit utsliten, brukaren vuxit ur den eller då behoven förändrats.

Gränsdragning kommun-landsting avtal 2013: Hembesök krävs.

Eget ansvar

Eldriven rullstol som enbart ska användas för rekreation eller i fritidsaktiviteter, till idrottsutövning är eget ansvar.

Övrigt

Hjälpmedel på arbetsplatsen regleras av annat regelverk.

Motivering: Förenklad rutin.
----

12 23 12 Eldrivna vårdarmanövrerade rullstolar

Egenavgift

Ingen egenavgift

Särskild förskrivning

Ja, vid ny förskrivning.

Nej, vid byte.

Vid byte av elrullstol ska kontakt tas med hjälpmedelskonsulent.

Landstinget: Ja, både vid ny förskrivning och byte.

Kommunerna: Ja, vid ny förskrivning. Rekommenderas vid byte.

Förskrivningsrätt

Arbetssterapeut

Kriterier för förskrivning

Eldriven vårdarmanövrerad rullstol kan förskrivas vid stor* eller total* nedsatt d450 förmåga att gå* och behov finns av d465 att förflytta sig med hjälp av utrustning* för d460 att röra sig omkring på olika platser* när andra förflyttningssätt enligt nedanstående kriterier inte är tillräckliga för förflyttning i den dagliga livsföringen.

Kriterier:

- Behovet att förflytta sig med eldriven vårdarmanövrerad rullstol tillsammans med närstående/personal ska vara för att upprätthålla dagliga aktiviteter.
- När manuellt tvåhjuldriven eller vårdarmanövrerad rullstol inte kan användas utomhus
- När enklare förflyttningshjälpmedel inte fungerar och när patienten inte självständigt kan framföra elrullstol på ett säkert sätt.
- Behovet att förflytta sig med elrullstol ska vara frekvent (flera gånger i veckan) och regelbundet
- Eldriven vårdarmanövrerad rullstol kan inte förskrivas för vardagliga aktiviteter som sker någon eller några gånger/vecka. Undantag är om

sammanboende inte kan lämna patienten ensam för att uträtta vardagliga aktiviteter.

- När inte närstående/personal kan skjutsa patienten i en manuell rullstol på grund av patientens vikt eller funktionshinder hos närstående/personal.

Gränsdragning kommun-landsting avtal 2013: Hembesök krävs.

Motivering: Förenklad rutin.

12 24 09 Drivaggregat för manuella rullstolar

Hjälpmedel som monteras på en manuell rullstol för att hjälpa brukaren användaren eller vårdaren att köra rullstolen, eller för att köra rullstolen utan manuell kraft.

Egenavgift

Ingen egenavgift

Särskild förskrivning

Ja, vid ny förskrivning.

Nej, vid byte.

Vid byte av elrullstol ska kontakt tas med hjälpmedelskonsulent.

Ja både vid ny förskrivning och byte

Förskrivningsrätt

Arbetsterapeut

Kriterier för förskrivning

Drivaggregat för vårdarmanövrering se kriterier för förskrivning 12 23 12

Drivaggregat kan monteras på rullstol för att underlätta förflyttning av annan person. Drivaggregat kan förskrivas som alternativ till elrullstol med vårdarstyrning.

Drivaggregat för självständig förflyttning se kriterier för förskrivning 12 23 03 och 12 23 06

Drivaggregat som består av drivhjul (eldriven enhet som aktiveras med ~~drivningarna~~) kan förskrivas till manuell rullstol för att underlätta för patienten att själv manövrera rullstolen. ~~Drivhjul~~ Drivaggregat kan förskrivas som ett alternativ till eldriven rullstol.

Gränsdragning kommun-landsting avtal 2013: Hembesök krävs.

Motivering: Förenklad rutin Särskild förskrivning. Drivaggregat finns i olika utföranden. Ingen ändring.

18 10 03 Ryggstöd

Här ingår t.ex. ryggstöd (och komponenter till ryggstöd) som är fästa eller integrerade i en stol eller sits, svankstöd, ryggdynor och ryggkuddar.

Ryggkuddar och ryggdynor avsedda för trycksårsprevention 04 33 03 ingår i nedanstående text.

Egenavgift

Ingen egenavgift

Förskrivningsrätt

Förskrivningsrätten avser ryggkuddar och ryggdynor till rullstol.
Arbetsterapeut.

Kriterier för förskrivning

Avancerad ryggdyna eller fast rygg i rullstol kan förskrivas för d4153 att bibehålla en sittställning* i rullstol när standardrygg inte är tillräcklig.

Gränsdragning kommun- landsting avtal 2013: Hembesök rekommenderas

Eget ansvar

Ryggdynor till möbler är eget ansvar.

Motivering: Förtydligande. Kriterier har saknats.

18 12 10 Sängar och lösa sängbottnar, elektriskt reglerbara

Sänggrindar och lyftbågar att fästa på egen säng se 18 12 27

Egenavgift

Ingen egenavgift

Förskrivningsrätt

I förskrivningsrätten ingår även tillbehör till elektriskt reglerbara sängar t.ex. sänggrindar.

Arbetsterapeut, Sjukgymnast/Fysioterapeut

Kriterier för förskrivning

Patientens ~~Bråkarens~~ befintliga säng skall i första hand anpassas med enklare lösningar.

Säng kan förskrivas till person med funktionsnedsättning för d410 att ändra grundläggande kroppsställning* eller för d415 att bibehålla en kroppsställning* och/ eller underlätta personlig vård.

Patienten ska själv kunna reglera sängen och därigenom bli mer oberoende av hjälp.

Säng kan också förskrivas till person i eget boende när vården sköts av närstående/personal. Hjälpbehovet skall vara omfattande och omvårdnaden utföras huvudsakligen i sängen.

Gränsdragning kommun- landsting avtal 2013: Hembesök krävs

Eget ansvar

Ordinärt boende: Standardmadrass är personens eget ansvar.

Motivering: Förtydligande.

18 12 27 Sänggrindar och lyftbågar att fästa på sängar

Nedfällbara och/eller löstagbara grindar som förhindrar att personen ramlar ur sängen samt lyftbågar som underlättar för att en person att sätta sig upp i sängen och/eller förflytta sig i sängen.

Här ingår stöd/vändhandtag som monteras på privat säng.

Tillbehör till elektriskt reglerbara sängarna se 18 12 10

Egenavgift

Ingen egenavgift

Förskrivningsrätt

Arbeterapeut, Sjukgymnast/Fysioterapeut.

Kriterier för förskrivning

Sänggrind kan förskrivas för att förhindra fall ur säng och/eller för att underlätta d410 att ändra grundläggande kroppsställning*.

Gränsdragning kommun- landsting avtal 2013: Hembesök krävs

Motivering: Förtydligande.

Ny version av ISO 9999 Texten kommer att justeras till 181226 och 181228

22 03 18 Förstorande videosystem

Hjälpmedel som förstorar bilden av objektet som har uppfångats av en videokamera.

Egenavgift

Ingen egenavgift

Förskrivningsrätt

Förskrivningsrätten avser stationärt eller bärbart system och ~~bärbart~~ handhållet elektroniskt förstoringsglas till patient med nedsatt b210 synfunktion* och/eller nedsatt b1561 visuell perception*.

Till patient med svår funktionsnedsättning* och stor svårighet* att läsa med läs-TV kan läs-TV med talsyntes förskrivas för att få texten på skärmen uppläst.

Till studerande kan extern avståndskamera förskrivas till stationärt system.

Synpedagog

Kriterier för förskrivning

Förstorande videosystem (CCTV/läs-TV) är ett hjälpmedel som kompenserar personens synförmåga. Det är ett hjälpmedel för kommunikation: att läsa, skriva eller att kommunicera med bilder.

~~Bärbart~~ Handhållet elektroniskt förstoringsglas kan förskrivas för att underlätta ett aktivt dagligt liv, och kan förskrivas som enskilt hjälpmedel eller som komplement till ett stationärt system.

Krav som ska vara uppfyllda:

- Behovet ska inte kunna tillgodoses av andra förstoringshjälpmedel som t.ex. förstoringsglas eller lupp.

- Behovet att använda CCTV/läs-TV i den dagliga livsföringen ska vara frekvent (flera gånger i veckan).
- Begagnat system som uppfyller behovet förskrivs i första hand.
- Byte av CCTV/läs-TV kan ske då den blivit utsliten eller när behovet har förändrats.
- Läs-TV:n ska kunna hanteras självständigt.

Utredning

- ~~Vid behov ska samråd ske med t ex barnhabilitering och/eller ansvarig läkare.~~
- ~~I särskilda fall ska utredning via Resurscenter syn (specialpedagogiska institutet) ligga till grund för bedömning av behov av CCTV/läs-TV.~~

Eget ansvar

Lämpligt bord för placering av stationär CCTV/läs-TV är personens eget ansvar.

Motivering:

221818 stryks, texten flyttas till 220318

Byte till rätt ISO-kod.

Förtydliganden, inga ändringar.

22-06-09 Hörglasögon

Hjälpmedel där ljudförstärkaren är inbyggd i glasögonbågarna.

Egenavgift

Hörapparat är belagd med en egenavgift på 500 kr/st. från och med 1 januari 2004. Ljudstimulerare (tinnitusmaskerare) är belagd med en egenavgift på 500 kr/st. från och med 1 januari 2011. Barn och ungdomar under 20 år är befriade från egenavgift. Se Avgiftshandboken. Egenavgift tas ut vid:

- ~~nyföreskrivning och,~~
- ~~vid byte av hörglasögon~~

Föreskrivningsrätt

Audionom

Kriterier för föreskrivning

Hörglasögon kan föreskrivas till patient i behov av stöd för b230 hörsselfunktioner*.

En (1) hörapparat per öra kan föreskrivas.

Motivering: Produkten föreskrivs inte. Ingen ändring.

22 06 21 Hörapparater som används tillsammans med implantat

Hjälpmiddel som understödjer hörandet genom att stimulera implanterade mottagare placerade i t.ex. innerörat.

Egenavgift

Hörapparat är belagd med en egenavgift på 500 kr/st. från och med 1 januari 2004. Ljudstimulerare (tinnitusmaskerare) är belagd med en egenavgift på 500 kr/st. från och med 1 januari 2011. Barn och ungdomar under 20 år är befriade från egenavgift. Se Avgiftshandboken. Egenavgift tas ut vid:

- nyföreskrivning och,
- vid byte av hörapparat

Föreskrivningsrätt

Föreskrivningsrätten avser olika typer av benförantrade hörapparater.

Audionom

Kriterier för föreskrivning

Hörapparat kan föreskrivas till patient i behov av stöd för b230 hörsel-funktioner*.

En (1) hörapparat per öra kan föreskrivas.

Motivering: Det finns olika typer av benförantrade hörapparater. Ingen ändring.

22 18 03 Utrustning för att spela in och återge ljud

Egenavgift

~~Landstinget:~~ **Region Norrbotten:** Daisy-spelare föreskrivs som hjälpmedel med en egenavgift på 500 kr från och med 1 januari 2005. Daisy spelare som även kan användas som fickminne föreskrivs med egenavgift. Barn och ungdomar under 20 år ska inte betala någon egenavgift.

Kommunerna: Se respektive kommuns regelverk för avgifter.

Särskild föreskrivning

Ja, för Daisy-spelare med och utan fickminne

Föreskrivningsrätt

Föreskrivningsrätten avser Daisy-spelare och fickminne.

Endast synpedagog för patienter med nedsatt b210 synfunktion* och nedsatt b1561 visuell perception*.

Arbetssterapeut, Logoped för andra funktionsnedsättningar.

Kriterier för föreskrivning

Daisy-spelare:

Daisy-spelare kan endast föreskrivas när alternativ lösning till Daisy-spelare inte kan användas.

Patienten ska kunna hantera hjälpmedlet självständigt.

Fickminne: Digitalt fickminne kan föreskrivas för att självständigt kunna göra anteckningar och ta del av egna anteckningar då man inte kan använda svartskrift. Patientens ska självständigt kunna hantera fickminnet.

För barn/ungdom upp till och med 17 år kan fickminne förskrivas i samband med orientering och förflyttningsträning samt för att skapa ljudalbum.

Gränsdragning kommun-landsting avtal 2013: Hälsocentral i första hand

Eget ansvar

CD/MP3/DVD-spelare och Daisy-programvara/Daisy-applikation eller motsvarande för användning i dator/surfplatta/telefon är eget ansvar.

Motivering:

Förtydligande, produkten finns i olika utföranden, inga ändringar.

22 18 18 Slutna TV-system

Slutna system för bildöverföring med en kamera till en inspelningsapparat eller direkt visning via en monitor.

Egenavgift

Ingen egenavgift

Förskrivningsrätt

Förskrivningsrätten avser stationärt eller bärbart system och bärbart elektroniskt förstoringsglas till patient med nedsatt b210 synfunktion* och/eller nedsatt b1561 visuell perception*.

Till studerande kan extern avståndskamera förskrivas till stationärt system.

Synpedagog

Kriterier för förskrivning

Förstorande videosystem (CCTV/läs-TV) är ett hjälpmedel som kompenserar personens synförmåga. Det är ett hjälpmedel för kommunikation: att läsa, skriva eller att kommunicera med bilder.

Bärbart elektroniskt förstoringsglas kan förskrivas för att underlätta ett aktivt dagligt liv och kan förskrivas som enskilt hjälpmedel eller som komplement till ett stationärt system.

Krav som ska vara uppfyllda:

- Behovet ska inte kunna tillgodoses av andra förstoringshjälpmedel som t.ex. förstoringsglas eller lupp.
- Behovet att använda CCTV/läs-TV i den dagliga livsföringen ska vara frekvent (flera gånger i veckan).
- Begagnat system som uppfyller behovet förskrivs i första hand.
- Byte av CCTV/läs-TV kan ske då den blivit utsliten eller när behovet har förändrats.

Utredning

- Vid behov ska samråd ske med t.ex. barnhabilitering och/eller ansvarig läkare.
- I särskilda fall ska utredning via Resurscenter syn (specialpedagogiska institutet) ligga till grund för bedömning av behov av CCTV/läs-TV.

Eget ansvar

Lämpligt bord för placering av stationär CCTV/läs-TV är personens eget ansvar.

Motivering: Texten flyttad till rätt ISO-kod 220318

22 18 27 IR-system för ljudinformation

Egenavgift

Ingen egenavgift

Förskrivningsrätt

Hörselpedagog

För hörselpedagog på Pedagogiska hörselvården avses förskrivning i skolmiljö.

Kriterier för förskrivning

IR-system kan förskrivas till elever med måttlig eller svår funktionsnedsättning av b230 hörselfunktioner*, där magnetiska störningar i lokalen omöjliggör användning av andra system, ex. hörslinga.

Motivering: Produkten förskrivs inte. Ingen ändring.
---

22 18 39 Tillbehör till ljud-, video- och bildsystem

Egenavgift

Ingen egenavgift

Förskrivningsrätt

Audionom

Kriterier för förskrivning

Tillbehör till hörselslinga kan förskrivas till de patienter som är berättigad till benföranckrad hörapparat och har behov av att använda hörselslinga.

Motivering: Förtydligande. Tillbehör till benföranckrad hörapparat.
--

22 21 09 Samtalsapparater

Egenavgift

Ingen egenavgift.

Särskild förskrivning

Samtalsapparater utanför sortimentet.

Förskrivningsrätt

Arbetsterapeut, Logoped

Kriterier för förskrivning

Samtalsapparat förskrivs när patienten har behov av att komplettera, förtydliga eller ersätta talat språk för när- och fjärrkommunikation.

Gränsdragning kommun-landsting avtal 2013: Hälsocentral i första hand

Eget ansvar

Applikation understigande en kostnad av 300 kr ~~till en persons privata smartphone, surfplatta eller motsvarande~~ är eget ansvar.

Motivering: Samtliga applikationer under 300 kr föreslås vara eget ansvar. Förenklar administrativa rutiner.
---

22 21 12 Programvara för närkommunikation

Egenavgift

Ingen egenavgift.

Förskrivningsrätt

Arbetsterapeut, Logoped

Kriterier för förskrivning

Programvara för närkommunikation förskrivs när patienten har behov av att komplettera, förtydliga eller ersätta talat språk för när- och fjärnkommunikation.

Gränsdragning kommun-landsting avtal 2013: Hälsocentral i första hand

Eget ansvar

Applikation understigande en kostnad av 300 kr ~~till en persons privata smartphone, surfplatta eller motsvarande~~ är eget ansvar.

Motivering: Samtliga applikationer under 300 kr föreslås vara eget ansvar. Förenklar administrativa rutiner.

22 24 03 Telefoner för fasta nätet

Egenavgift

Ingen egenavgift

Förskrivningsrätt

Förskrivningsrätten avser bildtelefon, telefax och IR-styrd telefon.

Arbetsterapeut för patient med funktionsnedsättning av neuromuskuloskeletal och rörelserelaterade funktioner*

Hörselpedagog vid Pedagogiska hörselvården för döva, gravt hörselskadade och dövblinda

Logoped för patient med funktionsnedsättning av röst- och talfunktioner*

Kriterier för förskrivning

Som komplement till omgivningskontroll kan IR-styrd telefon förskrivas om personen inte kan telefonera med telefoner från öppna handeln. ~~Fjärrsystem kan inte förskrivas enbart i pedagogiskt syfte i en aktiveringssituation.~~

Statsbidrag till utrustning för elektronisk kommunikation lämnas till landsting enligt SFS 2001:638 2014:298.3§ Bidrag lämnas för ~~anskaffningskostnaden~~ för

1. utrustning som möjliggör en dialog i realtid via ett kommunikationsnät och som skall användas av ~~personer som är döva, eller gravt hörselskadade personer och personer med dövblindhet, dövblinda, talskadade eller språkstörning som inte kan, språkstörda~~ och inte, eller endast med betydande svårighet, kan kommunicera utan sådan utrustning. 1

2. utrustning enligt första punkten om den ska användas av närstående till personer som avses där,
3. anpassning och iordningställande av utrustning samt utbildning för den som har utrustning enligt första eller andra punkten, och
4. stöd och utbildning till den som själv har införskaffat sådan utrustning som avses i första punkten och hör till den krets av personer som enligt första och andra punkten avses använda utrustningen.

Bidrag enligt första stycket 1 lämnas även för utrustning som möjliggör en dialog som inte är i realtid om sådan utrustning på ett mer ändamålsenligt sätt tillgodoser individens behov av att fjärrkommunicera med andra personer.

Med utrustning avses även mjukvara eller en kombination av hårdvara och mjukvara, som produkt eller tjänst.

Bidrag lämnas för anskaffningskostnaden för sådan utrustning i de fall den ska användas av närstående till personer som avses i ovanstående stycke.

Med utrustning avses även datorprogram i maskinläsbar form.

Gränsdragning kommun-landsting avtal 2013: Hälsocentral i första hand

Eget ansvar

Telefoner och tillbehör som finns att köpa i öppna handeln är eget ansvar.

Motivering: Ingen ändring. Fjärrsystem inte aktuellt för denna ISO-kodsgrupp. Uppdatering enligt Förordning om statsbidrag till utrustning för elektronisk kommunikation SFS 2014:298.

~~22 24 09~~ Texttelefoner

Egenavgift

Ingen egenavgift.

Förskrivningsrätt

Hörselpedagog vid Pedagogiska hörselvården för döva, gravt hörsel-skadade och dövblinda

Logoped för patient med funktionsnedsättning av röst- och talfunktioner*

Kriterier för förskrivning

Texttelefon kan förskrivas till personer som är döva, gravt hörselskadade, dövblinda och/eller talskadade som inte, eller endast med stor svårighet kan kommunicera med vanlig telefon. Om det bedöms att personen inte kan hantera en texttelefon kan telefax förskrivas. Till personer som har egen dator kan istället modem och texttelefonprogram förskrivas. Alternativt kan dator med modem och texttelefonprogram förskrivas om kostnaderna inte överskrider normal kostnad för texttelefon.

Statsbidrag till utrustning för elektronisk kommunikation lämnas till landsting enligt SFS ~~2001:638~~ 2014:298.3§ Bidrag lämnas för anskaffningskostnaden för

5. utrustning som möjliggör en dialog i realtid via ett kommunikationsnät och som skall användas av personer som är döva, eller gravt hörselskadade personer och personer med

dövblindhet, dövblinda, talskadade eller språkstörning som inte kan, språkstörda och inte, eller endast med betydande svårighet, kan kommunicera utan sådan utrustning.

6. utrustning enligt första punkten om den ska användas av närstående till personer som avses där,
7. anpassning och iordningställande av utrustning samt utbildning för den som har utrustning enligt första eller andra punkten, och
8. stöd och utbildning till den som själv har införskaffat sådan utrustning som avses i första punkten och hör till den krets av personer som enligt första och andra punkten avses använda utrustningen.

Bidrag enligt första stycket 1 lämnas även för utrustning som möjliggör en dialog som inte är i realtid om sådan utrustning på ett mer ändamålsenligt sätt tillgodoser individens behov av att fjärrkommunicera med andra personer.

Med utrustning avses även mjukvara eller en kombination av hårdvara och mjukvara, som produkt eller tjänst.

Bidrag lämnas för anskaffningskostnaden för sådan utrustning i de fall den ska användas av närstående till personer som avses i ovanstående stycke.

Med utrustning avses även datorprogram i maskinläsbar form.

Motivering: Uppdatering enligt Förordning om statsbidrag till utrustning för elektronisk kommunikation SFS 2014:298.

Justering enligt ISO 9999 senaste version kommer att ske.

22 24 24 Programvara för telekommunikation och telematik

Programvara för verbal och/eller visuell kommunikation mellan datorer via datornätverk. Här ingår t.ex. Internet Protocol (IP) eller Voice over Internet Protocol (VoIP) telefoni. Programvara för närkommunikation, se 22 21 12.

Egenavgift

Ingen egenavgift

Förskrivningsrätt

Logoped: För personer med nedsatt röst- och talfunktion*.

Hörselpedagog: För personer som är döva, gravt hörselskadade eller dövblinda.

Kriterier för förskrivning

Programvara kan förskrivas till personer som är döva, gravt hörselskadade, dövblinda eller talskadade som inte, eller endast med stor svårighet kan kommunicera med vanlig telefon. Om det bedöms att personen inte kan hantera bildtelefon kan telefax förskrivas. Till personer som har egen dator kan istället programvara med modem förskrivas.

Statsbidrag till utrustning för elektronisk kommunikation lämnas till landsting enligt SFS ~~2001:638~~ 2014:298.3§ Bidrag lämnas för anskaffningskostnaden för

1. utrustning som möjliggör en dialog i realtid via ett kommunikationsnät och som skall användas av personer som är döva, eller gravt hörselskadade personer och personer med dövblindhet, dövblinda, talskadade eller språkstörning som inte kan,

- ~~språkstörda~~ och inte, eller endast med betydande svårighet, kan kommunicera utan sådan utrustning: 1
2. utrustning enligt första punkten om den ska användas av närstående till personer som avses där.
  3. anpassning och iordningställande av utrustning samt utbildning för den som har utrustning enligt första eller andra punkten, och
  4. stöd och utbildning till den som själv har införskaffat sådan utrustning som avses i första punkten och hör till den krets av personer som enligt första och andra punkten avses använda utrustningen.

Bidrag enligt första stycket 1 lämnas även för utrustning som möjliggör en dialog som inte är i realtid om sådan utrustning på ett mer ändamålsenligt sätt tillgodoser individens behov av att fjärrkommunicera med andra personer.

Med utrustning avses även mjukvara eller en kombination av hårdvara och mjukvara, som produkt eller tjänst.

~~Bidrag lämnas för anskaffningskostnaden för sådan utrustning i de fall den ska användas av närstående till personer som avses i ovanstående stycke.~~

~~Med utrustning avses även datorprogram i maskinläsbar form.~~

Motivering: Uppdatering enligt Förordning om statsbidrag till utrustning för elektronisk kommunikation SFS 2014:298.

Justering enligt senaste version ISO 9999 kommer att ske.

22 24 90 Totalkonversationsenheter

Nationell kod. Mjukvara och/eller hårdvara för bildtelefoni, texttelefoni eller en kombination av bild och texttelefoni över IP-nät.

Egenavgift

Ingen egenavgift

Förskrivningsrätt

Logoped: För personer med nedsatt röst- och talfunktion*.

Hörselpedagog: För personer som är döva, gravt hörselskadade eller dövblinda.

Kriterier för förskrivning

Programvara kan förskrivas till personer som är döva, gravt hörsel-skadade, dövblinda eller talskadade som inte, eller endast med stor svårighet kan kommunicera med vanlig telefon. Om det bedöms att personen inte kan hantera bildtelefon kan telefax förskrivas. Till personer som har egen dator kan istället programvara med modem förskrivas.

Statsbidrag till utrustning för elektronisk kommunikation lämnas till landsting enligt SFS ~~2001:638~~ 2014:298.3§ Bidrag lämnas för ~~anskaffningskostnaden för~~

1. utrustning som möjliggör en dialog i realtid via ett kommunikationsnät och som skall användas av ~~personer som är döva, eller gravt hörselskadade personer och personer med dövblindhet, dövblinda,~~ talskadade eller språkstörning som inte kan, språkstörda och inte, eller endast med betydande svårighet, kan kommunicera utan sådan utrustning: 1

2. utrustning enligt första punkten om den ska användas av närstående till personer som avses där,
3. anpassning och iordningställande av utrustning samt utbildning för den som har utrustning enligt första eller andra punkten, och
4. stöd och utbildning till den som själv har införskaffat sådan utrustning som avses i första punkten och hör till den krets av personer som enligt första och andra punkten avses använda utrustningen.

Bidrag enligt första stycket 1 lämnas även för utrustning som möjliggör en dialog som inte är i realtid om sådan utrustning på ett mer ändamålsenligt sätt tillgodoser individens behov av att fjärrkommunicera med andra personer.

Med utrustning avses även mjukvara eller en kombination av hårdvara och mjukvara, som produkt eller tjänst.

Bidrag lämnas för anskaffningskostnaden för sådan utrustning i de fall den ska användas av närstående till personer som avses i ovanstående stycke.

Med utrustning avses även datorprogram i maskinläsbar form.

Motivering: Uppdatering enligt Förordning om statsbidrag till utrustning för elektronisk kommunikation SFS 2014:298.

Justering enligt senaste version ISO 9999 kommer att ske.

~~22 27 09 Indikatorer med mekaniska signaler~~

Hjälpmedel som indikerar med taktila signaler att något händer på platsen där sändaren är, de kan omvandla t.ex. ljudsignaler eller visuella signaler till vibrationer eller andra taktila signaler. Här ingår t.ex. vibrationsindikatorer.

Egenavgift

Ingen egenavgift

Förskrivningsrätt

Förskrivningsrätten avser taktil mottagare för dörrsignal, telefonsignal, väckningsanordning och elektronisk barnvakt till patient med svår nedsättning av b230 hörselfunktioner*

Audionom, Hörselpedagog

Kriterier för förskrivning

Kan förskrivas till patient med svår nedsättning av b230 hörselfunktioner*

Eget ansvar

Brandvarnare är eget ansvar.

Motivering: Kriterier för förskrivning har saknats. Inga ändringar.

Justering enligt senaste version ISO 9999 kommer att ske.

~~22 27 15 Almanackor, kalendrar och planeringssystem~~ Kalendrar och tidtabeller

Hjälpmedel för att lagra och organisera data över planerade aktiviteter. Här ingår även t.ex. särskilda speciella kalenderprogramvaror.

Egenavgift

Ingen egenavgift

Särskilt förskrivning

~~Ja, för elektroniska almanackor~~

Ja, för avancerade elektroniska almanackor

Förskrivningsrätt

Arbetsterapeut

Kriterier för förskrivning

Planeringshjälpmedel som kognitivt stöd kan förskrivas till personer som har nedsättning av: b144 minnesfunktioner*, b1641 organisering och planering* och/eller b1642 tidsplanering* och som med hjälp av planeringshjälpmedel blir mer självständig i dagliga aktiviteter.

Gränsdragning kommun-landsting avtal 2013: Hälsocentral i första hand.

Eget ansvar

Produkter på öppna marknaden som normalt används är eget ansvar. Applikation understigande en kostnad av 300 kr ~~till en persons privata smartphone, surfplatta eller motsvarande~~ är eget ansvar.

Motivering: Ingen ändring, förtydligande gällande särskild förskrivning. Samtliga applikationer under 300 kr föreslås vara eget ansvar. Förenklar administrativa rutiner.

Justering enligt senaste ISO 9999:2016

22 30 21 Läsmaskiner

System som läser och överför skriven text till ett alternativt kommunikationssystem som kan vara läsbart, hörbart ~~och~~ eller taktilt.

Egenavgift

Ingen egenavgift

Förskrivningsrätt

Synpedagog

Förskrivningsrätten avser system som läser och överför tryckt text till tal.

Kriterier för förskrivning

~~Systemet läser och överför tryckt text till tal.~~

~~Läsmaskin kan förskrivas till patient med svår funktionsnedsättning av b210 synfunktioner * som inte kan d166 att läsa* med hjälp av förstoringshjälpmedel och inte använder synanpassad dator men har behov av att självständigt kunna ta del av tryckt text.~~

Läsmaskin kan förskrivas till patient med svår funktionsnedsättning av b210 synfunktioner * som har stor svårighet att d166 att läsa* med hjälp av förstoringshjälpmedel.

Motivering:

Förtydligande, inga ändringar.

22 33 03 Stationära datorer

Vid behov av anpassning av egen dator se 22 36.

Egenavgift

Ingen egenavgift.

Särskild förskrivning

Ja

Förskrivningsrätt

Förskrivningsrätten avser dator för närkommunikation när samtals-
hjälpmedel inte täcker behovet.

Arbetsterapeut, Logoped

Kriterier för förskrivning

Dator för närkommunikation kan förskrivas för patienter med svår och
varaktig nedsättning av b167 psykiska språkfunktioner* eller b310
röstfunktioner*.

I första hand anpassas personens egen dator med programvara.

Gränsdragning kommun-landsting avtal 2013: Hälsocentral i första hand.

Eget ansvar

Övriga användningsområden för dator är eget ansvar.

Motivering: Ingen ändring. ISO-koden används inte.
Ögonstyrningsdatorer och iPads är klassificerade under
samtalsapparater.

22 33 06 Bärbara datorer och hand- och fickdatorer

Vid behov av anpassning av egen dator se 22 36.

Egenavgift

Ingen egenavgift.

Särskild förskrivning

Ja

Förskrivningsrätt

Förskrivningsrätten avser dator för närkommunikation när samtals-
hjälpmedel inte täcker behovet.

Arbetsterapeut, Logoped

Kriterier för förskrivning

Dator för närkommunikation kan förskrivas för patienter med svår och
varaktig nedsättning av b167 psykiska språkfunktioner* eller b310
röstfunktioner*.

I första hand anpassas personens egen dator med programvara.

Gränsdragning kommun-landsting avtal 2013: Hälsocentral i första hand.

Eget ansvar

Övriga användningsområden för dator är eget ansvar.

Motivering: Ingen ändring. ISO-koden används inte. Ögonstyrningsdatorer och iPads är klassificerade under samtalsapparater.

22 39 05 Taktila datordisplayer

Egenavgift

Ingen egenavgift

Förskrivningsrätt

Förskrivningsrätten avser punktdisplay

Synpedagog

Kriterier för förskrivning

Punktdisplay kan förskrivas till person med nedsatt b210 synfunktion* och/eller nedsatt b1561 visuell perception* som är i behov av punkt-anpassning i dator för d140 att lära sig läsa*, d166 att läsa* punkt-skrift och/eller d3610 som medel för kommunikation* i mobiltelefon.

Motivering:

Förtydligande, inga ändringar.

Justering enligt senaste ISO 9999:2016

22 39 06 Skrivare

Egenavgift

Ingen egenavgift

Förskrivningsrätt

För synpedagog avser förskrivningsrätten punktskrivare.

För hörselpedagog avser förskrivningsrätten skrivare i kombination med elektronisk kommunikation för dövblinda.

Synpedagog, Hörselpedagog

Kriterier för förskrivning

Punktskrivare kan förskrivas till person med nedsatt b210 synfunktion* och/eller nedsatt b1561 visuell perception* som huvudsakligen förväntas komma att, eller redan kommunicerar med hjälp av punktskrift och som vill tillgodogöra sig information från dator via punktskrift på papper.

Punktskrivare kan förskrivas när alternativ lösning inte kan användas t.ex. punktdisplay, text uppläst via talsyntes, MTM:s punktskrifts- och prenumerationservice.

Behovet av att använda punktskrivare i hemmiljö i den dagliga livsföringen ska vara regelbundet minst en gång per månad.

Motivering:

Förtydligande, inga ändringar.

24 13 03 Fjärr-Miljöstyrssystem

System för att styra hjälpmedel och produkter från ett på avstånd.

Egenavgift

Ingen egenavgift.

Särskild förskrivning

Ja

Förskrivningsrätt

Förskrivningsrätten avser system för omgivningskontroll.

Arbetsterapeut

Kriterier för förskrivning

Fjärrsystem för omgivningskontroll kan förskrivas till patient för att självständigt styra funktioner i sin bostad.

Omgivningskontroll för orsak-verkan och delaktighet kan förskrivas till barn/ungdom t.o.m.17 år för d880 engagemang i lek*.

Gränsdragning kommun-landsting avtal 2013: Hembesök krävs.

Eget ansvar

Produkter t.ex. timer och fjärrkontroll som normalt används och finns i öppna handeln är eget ansvar.

Omgivningskontroll för orsak-verkan till vuxen är eget ansvar.

Motivering: Ingen ändring. Omgivningskontroll har förskrivits till barn/ungdom, riktlinjer har saknats.

Justering enligt senaste ISO 9999:2016